

חלקי הדיבור בדרך – דף עבודה (חט"ב)

abc

שם: _____ כיתה: _____

חלק הדיבור	שאלת זיהוי	דוגמאות מהכביש
שם עצם	איך קוראים לזה? (אדם, מקום, חפץ, רעיון)	קסדה, רמזור, נהגת
שם תואר	איזה/איזו? מתאר שם עצם	זהיר, מהיר, עמוס
פועל	מה עושים? אפשר לשנות זמן (חוצים/חצונו/נחצה)	חוצים, עצרה, נחכה
תואר הפועל	איך? מתי? איפה? מתאר פעולה	לאט, מהר, תמיד
מילת יחס	מקשרת בין מילים: על, ליד, לפני, את, של	על, ליד, לפני
מילת קישור	מחברת משפטים: כי, לכן, אבל	כי, לכן, אבל
כינוי גוף	במקום שם: אני, אנחנו, הוא, הן	אנחנו, היא, הם
שם מספר	כמה? שלושה, שתי, עשרים	שלושה, שתי, חמש

מהיר = שם תואר (רכב מהיר). **מהר** = תואר הפועל (נסע מהר). "בגלל" – לפני שם עצם; "מפני ש", "כי" – לפני משפט שלם.

א. זיהוי

כתבו מתחת לכל משפט את חלק הדיבור של כל מילה (ש"ע, ש"ת, פועל, תה"פ, מילת יחס, מילת חיבור, כינוי, ש"מ).

1. הנהגת הזהירה עצרה לפני מעבר החצייה.
2. הילדים חצו את הכביש לאט.
3. אנחנו חובשים קסדה כי היא שומרת עלינו.
4. רוני עצרה ברמזור האדום, לכן היא הגיעה בשלום.
5. שלושה רוכבים צעירים נסעו מהר על המדרכה.
6. הכביש ריק, אבל אלון מחכה לירוק.

ב. מיון

מיינו את המילים לטבלה: צר • אני • שתי • כי • עצרה • לפני • חמש • שלושה • חוצים • אנחנו • ליד • לכן • מסתכל • רמזור • לאט • תמיד • זהיר • אבל • קסדה • מדרכה • הוא • על • מהיר • מהר

שם עצם	שם תואר	פועל	תואר הפועל
--------	---------	------	------------

שם מספר	כינוי גוף	מילת קישור	מילת יחס

ג. השלמה לפי חלק הדיבר

1. הרוכבת _____ עצרה לפני המעבר. (צריך: שם תואר) – הזהירה / זהירות / נזהרה
2. הרכב נסע _____ ליד בית הספר. (צריך: תואר הפועל) – איטי / האטה / לאט
3. הרכב ה _____ עקף את האוטובוס. (צריך: שם תואר) – מהיר / מהירות / מהר
4. הקורקינט נסע _____ מדי. (צריך: תואר הפועל) – מהיר / מהירה / מהר
5. _____ של המכונית הייתה גבוהה מדי. (צריך: שם עצם) – המהירה / המהירות / מהר
6. הנהגים _____ לפני מעבר החצייה. (צריך: פועל) – עוצרים / עצורה / עצירה
7. _____ בזמן החצייה מסוכנת. (צריך: שם עצם) – ההסחה / מוסח / מסיחים
8. הולכי הרגל עמדו _____ המדרכה. (צריך: מילת יחס) – לכן / מהר / על

ד. מילות קישור

השלימו מילת קישור וכתבו איזה קשר היא מבטאת (סיבה / תוצאה / ניגוד / ויתור).

1. הכביש היה רטוב, _____ הנהגת האטה. – לכן / מפני ש / אבל / למרות
2. הנהגת האטה _____ הכביש היה רטוב. – מפני ש / לכן / אולם / כתוצאה מכך
3. _____ הגשם, הראות הייתה גרועה. – בגלל / מפני ש / לכן / אף על פי
4. אלון מיהר מאוד; _____ הוא חיכה לאור הירוק. – אף על פי כן / לכן / מפני ש / כי
5. דנה דיברה בטלפון בזמן החצייה; _____ היא לא שמעה את הצפירה. – כתוצאה מכך / לעומת זאת / אף על פי כן / בגלל
6. _____ שהכביש נראה ריק, רוני לא חצתה באדום. – אף על פי / מפני / לכן / כתוצאה
7. רוב הרוכבים חובשים קסדה; _____ חלק מהם לא רוכסים אותה. – אולם / לכן / מפני ש / בעקבות זאת
8. _____ ההסחה בטלפון, זמן התגובה מתארך. – עקב / לכן / אבל / אף על פי ש
9. הולכי רגל רבים חוצים עם אוזניות. _____, רבים מהם לא שומעים רכב מתקרב. – לפיכך / אף על פי כן / מפני ש / לעומת זאת
10. _____ נהגים צעירים מגיבים מהר; _____ נהגים ותיקים מנוסים יותר בזיהוי סכנות. – לעומת זאת / לכן / בגלל / מפני ש

ה. הבלש הדקדוקי

מצאו את הטעות, תקנו והסבירו במונחים דקדוקיים.

1. שלט: "תחצו מהיר כשאין מכוניות!"

2. שלט: "הנהגים צריך לעצור כאן."

3. שלט: "הילדה הזהיר חוצה במעבר."

4. טקסט: "הוא חצה באדום מפני הוא מיהר."

ו. משימות חשיבה

1. כתבו 3 משפטים מהשורש מ-ה-ר: באחד "מהיר", בשני "מהר", בשלישי "מהירות". הסבירו מה התפקיד של כל מילה.
2. נתחו את הסיסמה "עוצרים, מסתכלים, חוצים בזהירות". אילו חלקי דיבר בולטים? למה בחרו בפועל בהווה רבים ולא בציווי (עצרו)? מה ההבדל בתחושה?
3. כתבו פסקה של 4 משפטים על הדילמה של אלון. סמנו בצבע: 2 שמות תואר, 2 תוארי פועל, 2 מילות יחס, ומילת קישור של סיבה ושל ניגוד.
4. הפכו משפט פעולה למשפט שמני: "הנהגים מאטים ליד בית הספר" ← "האטת הנהגים ליד בית הספר...". מה השתנה בחלקי הדיבר? איפה זה מתאים יותר (שלט / ידיעה בעיתון)?

א. זיהוי

1. הנהגת – שם עצם • הזהירה – שם תואר • עצרה – פועל • לפני – מילת יחס • מעבר – שם עצם • החצייה – שם עצם
2. הילדים – שם עצם • חצו – פועל • את – מילת יחס • הכביש – שם עצם • לאט – תואר הפועל
3. אנחנו – כינוי גוף • חובשים – פועל • קסדה – שם עצם • כי – מילת קישור • היא – כינוי גוף • שומרת – פועל • עלינו – מילת יחס
4. רוני – שם עצם • עצרה – פועל • האדום – שם תואר • לכן – מילת קישור • היא – כינוי גוף • הגיעה – פועל
5. שלושה – שם מספר • רוכבים – שם עצם • צעירים – שם תואר • נסעו – פועל • מהר – תואר הפועל • על – מילת יחס • המדרכה – שם עצם
6. הכביש – שם עצם • ריק – שם תואר • אבל – מילת קישור • אלון – שם עצם • מחכה – פועל

ב. מיון

חלק הדיבר	מילים
שם עצם	רמזור, מדרכה, קסדה
שם תואר	זהיר, מהיר, צר
פועל	חוצים, עצרה, מסתכל
תואר הפועל	לאט, מהר, תמיד
מילת יחס	על, ליד, לפני
מילת קישור	כי, לכן, אבל
כינוי גוף	אני, אנחנו, הוא
שם מספר	שלושה, שתי, חמש

ג. השלמה

1. הרוכבת **הזהירה** עצרה לפני המעבר.
2. הרכב נסע **לאט** ליד בית הספר.
3. הרכב ה**מהיר** עקף את האוטובוס.
4. הקורקינט נסע **מהר** מדי.
5. ה**מהירות** של המכונית הייתה גבוהה מדי.
6. הנהגים **עוצרים** לפני מעבר החצייה.
7. ה**הסחה** בזמן החצייה מסוכנת.
8. הולכי הרגל עמדו **על** המדרכה.

ד. מילות קישור

1. הכביש היה רטוב, **לכן** הנהגת האטה. – תוצאה: האטה היא התוצאה של הכביש הרטוב.
2. הנהגת האטה **מפני** שהכביש היה רטוב. – סיבה: "מפני ש" באה לפני משפט שלם שמסביר למה.
יצרה: ריית ראש בן ישי • בדרך בטוחה – שבוע הבטיחות בדרכים

3. **בגלל** הגשם, הראות הייתה גרועה. – סיבה לפני שם עצם: "בגלל הגשם". ("מפני ש" דורשת משפט: "מפני שירד גשם".)

4. אלון מיהר מאוד; **אף על פי כן** הוא חיכה לאור הירוק. – ויתור: למרות שהיה סיבה לחצות, הוא בחר אחרת.

5. דנה דיברה בטלפון בזמן החצייה; **כתוצאה מכך** היא לא שמעה את הצפירה. – תוצאה: אי-השמיעה נגרמה מהשיחה.

6. **אף על פי** שהכביש נראה ריק, רוני לא חצתה באדום. – ויתור: "אף על פי ש..." – משהו שהיה יכול להוביל לתוצאה אחרת.

7. רוב הרוכבים חובשים קסדה; **אולם** חלק מהם לא רוכסים אותה. – ניגוד: שני חלקים שעומדים זה מול זה.

8. **עקב** ההסחה בטלפון, זמן התגובה מתארך. – סיבה לפני שם עצם, במשלב גבוה: "עקב ההסחה".

9. הולכי רגל רבים חוצים עם אוזניות. **לפיכך**, רבים מהם לא שומעים רכב מתקרב. – תוצאה/מסקנה, במשלב גבוה.

10. נהגים צעירים מגיבים מהר; **לעומת זאת** נהגים ותיקים מנוסים יותר בזיהוי סכנות. – ניגוד בין שתי קבוצות.

ה. הבלש הדקדוקי

1. "מהיר" הוא שם תואר – הוא מתאר שם עצם (רכב מהיר). כאן מתארים פעולה, ולכן צריך תואר הפועל: "מהר". ובכלל – עדיף "חוצים בזהירות".

2. אין התאמה: "הנהגים" ברבים ולכן "צריכים". (התאמה בין נושא לנשוא במין ובמספר.)

3. שם התואר מתאים לשם העצם במין ובמספר: "הילדה הזהירה".

4. "מפני" לבד באה לפני שם עצם (מפני הגשם). לפני משפט צריך "מפני ש": "מפני שהוא מיהר".

שורש אחד – כמה חלקי דיבר

שורש	ש"ע	ש"ת	פועל	תה"פ
מ-ה-ר	מְהִירוֹת (ש"ע)	מְהִיר (ש"ת)	מָהַר (פועל)	מָהַר (תה"פ)
ז-ה-ר	זְהִירוֹת (ש"ע)	זָהִיר (ש"ת)	נָזַהַר (פועל)	בְּזָהִירוֹת (צירוף יחס – תיאור אופן)
ע-צ-ר	עֲצִירָה (ש"ע)	עָצוּר (ש"ת)	עָצַר (פועל)	—